

Концептуальні підходи до виділення ознак креативності // Креативна педагогіка. Наук.-метод. журнал / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Вінниця, 2014. – Вип. 8. – С. 59-67.

Олена Антонова

Житомирський державний університет імені Івана Франка,

м. Житомир

antonova_elen_a@mail.ru

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИДІЛЕННЯ ОЗНАК КРЕАТИВНОСТІ

У статті проаналізовано найвідоміші концепції креативності зарубіжних та вітчизняних дослідників, моделі параметрів і характеристик креативності, визначено основні ознаки творчої особистості.

Ключевые слова: *креативність, творчість.*

Створення умов для формування освіченої, творчої особистості громадянина, реалізації і самореалізації його природних задатків визначається одним із стратегічних завдань розвитку всієї системи освіти, адже могутність держави визначається насамперед кількістю висококваліфікованих спеціалістів, що творчо ставляться до своєї справи, здатних своєю працею сприяти успішному розвитку науки, техніки, мистецтва. Тому одним із пріоритетних напрямів реформування вищої освіти в Україні є гуманізація освітньої діяльності, спрямування навчально-виховного процесу на формування творчої особистості майбутнього фахівця, створення умов для розкриття її талантів, духовно-емоційних та розумових здібностей.

У сучасній психології та педагогіці проблема творчих здібностей займає важливе місце, як проблема розвитку особистості (Л.С. Виготський, А.Н. Леонтьєв, Я.А. Пономарьов, С.Л. Рубінштейн, В.Н. Дунчев, В.Н. Дружинін, В.Н. Козленко, Л.Б. Єрмолаєва-Томіна, А.В. Морозов, Д.Б. Богоявленська, Р. Арнхейм, Дж. Гілфорд, Е.П. Торренс, Д. Тейлор, Дж. Рензулі, С. Мідник, Дж. Фельдхьюзен, Р. Стернберг, Г. Айзенк, А. Маслоу, К. Роджерс та ін.). Творчі здібності розглядаються як творчий продукт (Р. Арнхейм, Д. Тейлор, Р. Стернберг), як окрема здібність (Дж. Гілфорд, Г. Айзенк, Д.Б. Богоявленська, Е.П. Торренс), як особистісна риса (А. Маслоу, В.Н. Дружинін), як творчий процес (Д. Фельдман).

Дотепер багато вітчизняних учених не визнають факт існування креативності як автономної, універсальної здібності. Вони вважають, що творчість завжди безпосередньо пов'язана з певним видом діяльності. Тобто, на їхню думку, не можна говорити про творчість узагалі: є художня творчість, наукова творчість, технічна творчість і так далі. Однак більшість вчених у світі схиляються до того, що природа творчості єдина, а тому і здатність до творчості універсальна. Навчившись діяти у сфері мистецтва, техніки чи в інших видах діяльності, людина легко може перенести цей досвід у будь-яку іншу сферу. Саме тому здатність до творчості розглядається як відносно

автономна, самостійна здібність.

Як зазначає С. Степанов [2], творчі компоненти інтелектуальних процесів привертали увагу багатьох учених впродовж всього розвитку психологічної науки (Альфред Біне, Фредерик Бартлетт, Макс Вертгеймер, Вольфганг Келер, Карл Дункер). Проте в більшості цих робіт фактично не враховувалися індивідуальні відмінності у творчих здібностях, хоча автори і визнавали, що у різних людей ці здібності розвинені неоднаково. Інтерес до індивідуальних відмінностей у творчих здібностях позначився у зв'язку з очевидними досягненнями в галузі тестометричних досліджень інтелекту, а скоріше з не менш очевидними упущеннями в цій сфері.

На початок 60-х рр. ХХ ст. вже був накопичений масштабний досвід тестування інтелекту, що у свою чергу поставило перед дослідниками нові питання. Зокрема, з'ясувалося, що професійні і життєві успіхи зовсім не безпосередньо пов'язані з рівнем інтелекту, що обчислювався за допомогою тестів IQ. Досвід засвідчував, що люди з не дуже високим IQ виявляються здатні на неабиякі досягнення, а багато інших, чий IQ значно вище, нерідко від них відстають. Було висловлено припущення, що тут вирішальну роль відіграють якісь інші якості розуму, які не охоплені традиційним тестуванням.

Оскільки зіставлення успішності вирішення проблемних ситуацій з традиційними тестами інтелекту в більшості випадків продемонструвало відсутність зв'язку між ними, деякі психологи дійшли висновку, що ефективність вирішення проблем залежить не від знань і навичок, вимірюваних тестами інтелекту, а від особливої здатності "використовувати подану в завданнях інформацію різними способами і в швидкому темпі". Таку здатність назвали *креативністю* [2].

Термін «креативність» у педагогіці та психології набув поширення на заході у 60-ті роки ХХ століття після публікацій робіт Дж. Гілфорда, завдяки яким фактично народжується сучасна психологія творчої обдарованості (психологія креативності). За сучасних умов поняття «креативність» активно використовується в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних авторів (В. Дружинін, Л. Єрмолаєва-Томіна, М. Козленко, М. Лещенко, О. Лук, А. Маслоу, О. Матюшкін, В. Моляко, В. Петухов, К. Тошина та ін.) [4]. Однак, як зазначає Р. Павлюк, згадане поняття не можна визнати чітко та однозначно визначеним, не запропоновано єдиного підходу або концепції креативності. Тільки в зарубіжній психології існує близько сотні визначень згаданого поняття, що відбивають уявлення дослідників, представлених в межах численних концепцій креативності. Згадаємо лише деякі з них.

Концепція креативності Дж. Гілфорда. За основу концепції креативності, як універсальної пізнавальної творчої здібності, Дж. Гілфорд запропонував розроблену ним кубовидну модель структури інтелекту і виявлені ним відмінності між конвергентним і дивергентним мисленням. Ця модель містить 120 різних інтелектуальних процесів, які зводяться до 15 чинників: п'ять операцій, чотири види змісту, шість типів продуктів розумової діяльності. Операції: пізнання, пам'ять, дивергентне продуктивне мислення, конвергентне мислення, оцінювання. Саме дивергентне мислення Дж. Гілфорд

співвідносив з креативністю [8]. Як зазначила Д.Б. Богоявленська, дивергентність виступає епіцентром теорії Дж. Гілфорда, тому з часом багато психологів почали розуміти креативність і дивергентне мислення як синоніми [1].

Дж. Гілфорд, як і його послідовник Е.П. Торренс, вважаються головними ідеологами "психометричного" підходу у дослідженні креативності. Ними були розроблені тести креативності, а сама процедура дослідження креативності подібна до процедури тестування інтелекту.

Концепція М. Воллаха і Н. Когана. М. Воллах і Н. Коган вважають, що для отримання достовірних даних про креативність необхідно кардинально змінити процедуру дослідження. Вони критикують жорстке лімітування часу, створення атмосфери змагальності та наявність єдиного критерію "правильної відповіді", зазначаючи, що за таких умов усі тести креативності по суті виявляються тестами діагностики IQ.

Численні дослідження засвідчили, що наявність у випробовуваного мотивації досягнень, мотивації змагання чи мотивації соціального схвалення утруднюють прояви творчих здібностей, блокують самоактуалізацію. Враховуючи це, М. Воллах і Н. Коган проводили тестування дітей і підлітків у вигляді гри, при цьому змагання між учасниками зводилося до мінімуму, а експериментатор приймав будь-яку відповідь випробовуваного.

Дуже часто з високим рівнем креативності пов'язують слабку пристосовність людини до соціального оточення. М. Воллах і Н. Коган, вивчаючи зв'язок між креативністю й інтелектом, намагалися перевірити це. Вони виявили чотири групи дітей, які відрізнялися способами адаптації до зовнішніх умов і рішенням життєвих проблем. Найбільш адаптивними, зазначають дослідники, є діти з високим рівнем інтелекту і креативності. Далі йдуть діти з високим рівнем інтелекту, але з низькою креативністю. Найменш соціально адаптивними виявилися діти з високою креативністю, але при низькому рівні інтелекту. Демонструють непогану адаптацію (принаймні, зовні) діти з низьким рівнем, як інтелекту, так і креативності.

"Теорія інвестування" Р. Стернберга. Теорія, запропонована Р. Стернбергом і Д. Лавертом, є однією з останніх за часом виникнення. Автори дають своє визначення креативної людини як такої, що вміє займатися невідомими або мало популярними ідеями; всупереч опору середовища, нерозумінню і неприйняттю, наполягає на певних ідеях і "продає їх за високою ціною". Головне, на думку авторів, вірно оцінити потенціал розвитку первинних ідей і можливий попит. Креативність передбачає, з точки зору Р. Стернберга, здатність йти на розумний ризик, готовність долати перешкоди, внутрішню мотивацію, наявність толерантності до невизначеності, готовність протистояти думці оточення. Обов'язковим чинником прояву креативності є наявність творчого середовища.

Теорія креативної особистості А. Маслоу. На переконання А. Маслоу, темпи розвитку історичного процесу останнім часом значно прискорилися і людство переживає особливий історичний момент, зовсім несхожий на попередні. У суспільстві, стверджує дослідник, назріла необхідність у новому

типі людини – креативній особистості, яку б зміни не лякали, а надихали, яка була б здатна до імпровізації, впевнена, мужня, духовно сильна, адаптивна у несподіваній, незнайомій ситуації. Отже, проблема креативності, на думку А. Маслоу – це перш за все проблема креативної особистості (а не продуктів креативної діяльності, креативної поведінки і т.і.). Автор глибоко переконаний, що креативність може проявлятися у всьому, що робить людина: в її сприйнятті, установках, поведінці. Саме тому вона не може не впливати на контрактивну, когнітивну та емоційну сферу людини.

Креативність, за висновками вченого, є етапом натхненної творчості, процесом деталізації творчого продукту та надання йому конкретної предметної форми. Автор вважає, що концепція креативності та концепція здорової, самоактуалізуючої особистості наближуються одна до одної. Навчання творчості, чи, точніше, навчання через творчість, може бути надзвичайно корисним не стільки для підготовки людей до оволодіння творчими професіями чи до виробництва продуктів мистецтва, скільки для створення доброї, гарної, хорошої людини [5].

Підхід В. Дружиніна і Н. Хазратової. Авторів об'єднує думка, що критерієм креативності може стати наявність усвідомленості, яка сприймається оточенням. Смысловий критерій, на відміну від частотного, дозволяє розмежовувати продуктивні (творчі) і непродуктивні (девіантні) прояви людської активності. В. Дружинін підкреслює, що "смысловий критерій дозволяє при тестуванні розділити поведінкові прояви випробовуваного при тестуванні на відтворюючі (стереотипні), оригінальні (творчі) і неусвідомлені. Оригінальні відповіді людина дає, виділяючи одні властивості предметів й ігноруючи інші. Виділення неочевидних, прихованих ознак змінює смыслову ієрархію їх значущості, і предмет постає у новому світлі, що й породжує ефект несподіванки, оригінальності. Проте, оригінальними є ті асоціації, які не занадто віддалені від очевидних ознак. Таким чином, оригінальні відповіді займають проміжне положення між відтворюючими (стереотипними) і неосмысленими відповідями. Саме оригінальні відповіді є ознакою креативності. Проте, на думку В. Дружиніна, сучасні тести креативності швидше дозволяють виявити креативну особистість, однак не дозволяють точно визначити не креативну. Причину він вбачає в тому, що прояв креативності є спонтанним і не залежить від зовнішньої і внутрішньої регуляції.

Не зважаючи на усю різноманітність визначень креативності (як здібності породжувати оригінальні ідеї; відмовлятися від стереотипних способів мислення; здібності до постановки гіпотез; до породження нових комбінацій тощо) її сумарна характеристика полягає в тому, що креативність – це *здатність створювати щось нове, оригінальне* [7].

Оцінюючи креативність сучасні психологи слідом за Дж. Гілфордом враховують зазвичай чотири критерії. *Продуктивність, або швидкість*, – здатність до продукування максимально великого числа ідей. Цей показник не є специфічним для творчості, однак чим більше ідей, тим більше можливостей для вибору з них найбільш оригінальних. *Гнучкість* – здатність легко

переходити від явищ одного класу до явищ іншого класу, часто дуже далеких за змістом один від одного. Протилежну якість називають інертністю мислення. *Оригінальність* – один з основних показників креативності. Це здатність висувати нові, несподівані ідеї, що відрізняються від широко відомих, загальноприйнятих, банальних. Інший показник креативності позначається терміном «*розробленість*». Творці можуть бути умовно поділені на дві великі групи: одні вміють краще продукувати оригінальні ідеї, інші – детально, творчо розробляти існуючі. Ці варіанти творчої діяльності фахівцями не ранжуються, вважається, що це просто різні способи реалізації творчої особистості [6].

Д. Перкінс запропонував модель параметрів і характеристик креативності, яку назвав моделлю шестикінечних сніжинок (*Six-trait Snowflake Model of Creativity*) [3]. Основними елементами креативності цей психолог вважає:

- наявність сильного внутрішнього спонукання, обов'язку перед власними принципами: творець схильний до ускладнення, реорганізації, асиметрії; він одержує насолоду, кидаючи виклик хаосу і пробиваючись до розв'язку і синтезу;

- здатність виходити за межі при рішенні проблем: так, наприклад, учені вважають «гарними» лише питання, що дають цікаві, несподівані відповіді, що дозволяє поглянути на проблему з іншого боку, отримати креативне рішення чи зробити відкриття;

- ментальну мобільність, що дає творчим особистостям можливість знаходити нові перспективи при рішенні традиційних чи нестандартних проблем: такі особистості схильні думати і міркувати «всупереч»; міркуючи метафорично і за аналогією, вони зрештою приходять до припущень, що призводять до рішення;

- готовність ризикувати і помилятися: творчі особистості здатні навчатися на власних помилках; «працюючи» на межі можливостей, там, де великий ризик помилки, креативно обдаровані люди з більшою імовірністю видають нові креативні результати;

- прийняття сторонніх точок зору: креативні особистості схильні не тільки критично розглядати і аналізувати власні ідеї чи пропозиції, але також адекватно сприймають чужу думку чи критику, вони об'єктивні, що означає вихід за межі свого «Я», пошук і облік порад компетентних колег, перевірку своїх ідей;

- внутрішню мотивацію: творці занурюються у процес діяльності за власним бажанням, не заради зовнішніх матеріальних стимулів, їхню роботу каталізує насолода, задоволення і користь від роботи [3].

А. Тейлор у книзі «Природа творчого процесу» виокремлює п'ять рівнів здібностей до творчості, відзначаючи, що перші три рівні можуть бути досягнуті кожним за умов відповідної мотивації і завзятості. Останні два рівні досягають далеко не всі. Вони характерні для особистостей, здатних переживати натхнення чи особливо обдарованих від природи – геніїв [3].

1. *Рівень примітивної і/чи інтуїтивної експресії*. Творчість на цьому рівні

являє собою безпосереднє і найпростіше вираження почуттів, емоцій і думок, зазвичай властиве дітям і підліткам, що не займаються спеціально і постійно мистецтвом. Це наївне і примітивне мистецтво (творчість), однак наповнене почуттями і переживаннями. Процес і результати такого "наївного" творчого процесу призначені в основному для власного задоволення.

2. *Академічний і науково-технічний рівень.* Люди, як знаходяться на цьому рівні креативності, володіють широкими знаннями в різних галузях, засвоїли методики і прийоми створення нового знання у різній формі, мають достатньо досвіду й уміння для реалізації своїх задумів і ідей, використовуючи широке коло методів і прийомів. У цьому випадку досконале володіння своїми знаннями, ремеслом й інструментом поєднується з творчою енергією.

3. *Винахідницький рівень.* Для людини-творця відкрита можливість експериментувати у межах своїх знань чи діяльності (ремесла), експлуатувати різні способи використання відомих інструментів, предметів, підходів. При цьому творці-винахідники використовують стандартні прийоми, загальновідомі факти, стійкі навички лише як опору, вихідну точку для вироблення нових ідей. Для цього рівня характерне руйнування повсякденних правил, вихід за межі академічних традицій.

4. *Рівень інновацій.* У цьому випадку артисти, письменники, музиканти, винахідники і мислителі ще оригінальніші. Вони руйнують всі кордони і пропонують методи, ідеї, знання, які якісно відрізняються від стандартних. Уявлення попереднього рівня зберігаються лише на рівні субструктури, підсвідомого мислення, що керує цими креативними зусиллями.

5. *Рівень геніальності.* Характерний для поодиноких індивідуальностей, ідеї і відкриття яких у мистецтві і науці загалом не можуть бути витлумачені чи представлені у вигляді комбінації ідей, що виникли на попередніх рівнях творчості. Геній знаходиться на рівні інтелектуального і творчого розвитку, який неможна пояснити і досягнути за допомогою свідомих зусиль. Він унікальний за своєю природою, і від природи.

У цілому творчі особистості характеризуються тим, що:

- здатні виявляти безліч дивних властивостей у різних предметів, постійно задають питання, мають широку сферу інтересів у різних галузях, часто збирають колекції незвичайних речей;
- легко генерують велику кількість ідей, варіантів рішення задач, знаходять для рішення незвичайні, нестандартні, найчастіше навіть унікальні прийоми і методи;
- можуть бути нестримані у вираженні своєї думки, радикальні, вперті, надзвичайно завзяті, особливо при відстоюванні своєї думки;
- схильні до ризикованих дій, навіть до пригод, люблять отримувати нові несподівані і раніше не відомі враження;
- цікавляться різними інтелектуальними іграми, легко занурюються у фантазії, мрії, роздуми, занурюються у свою уяву; говорять: «Цікаво, а що було б, якщо...», чи «Що буде, якщо ми змінимо...»; маніпулюють ідеями, легко їх видозмінюють, адаптуючи до інших умов, модифікуючи свої оригінальні чи чужі думки;

- демонструють живий, гострий гумор, бачать смішне у тих предметах і ситуаціях, що іншим не здаються смішними: їхній гумор може навіть видаватися надто ексцентричним;
- схильні до нестандартної поведінки, більш готові до ірраціональних учинків; не соромляться демонструвати всі протиріччя своєї натури;
- надзвичайно емоційні і чуттєві, схильні до проведення самостійних естетичних дослідів (у живописі, літературі, музиці);
- допускають безладдя, хаос у своєму оточенні чи ситуаціях, не цікавляться деталями, які вважають не важливими; виявляють себе як нонконформісти, вважаються егоїстами, індивідуалістами; їх неможливо віднести до «сірої маси», не замислюючись при необхідності протиставляють себе більшості;
- будь-які категоричні твердження не визнають без власної перевірки, піддають усе загальновизнане критичному перегляду, однак, як правило, конструктивно; сміливість розуму дозволяє їм слідувати своїй інтуїції [3].

У свій час Дж. Гілфорд у своїй вступній промові на пост президента Асоціації американських психологів висунув дві проблеми креативності, що піддаються вивченню: “Як ми можемо відкрити креативні обіцянки в наших дітях і молоді?” і “Як ми можемо сприяти розвитку креативних особистостей?” Дослідники продемонстрували пряму залежність креативності від умов соціалізації, аж до рівня навчальних закладів, в яких різні люди здобувають освіти. Іншими словами, є школи консервативні, що формують виконавців, - творчі особистості в них не уживаються, відторгаються ними. І є школи творчі, які в буквальному розумінні слова навчають мислити креативно. Ще В.О. Сухомлинський підкреслював, що тільки творчий учитель здатен запалити в учнях жагу пізнання, тому кожному педагогові необхідно розвивати креативність, що є головним показником його професійної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богоявленская Д. Б. К вопросу о дивергентном мышлении / Д. Б. Богоявленская, И. А. Сусоколова // Психологическая наука и образование. – 2006. – № 1. – С. 85 – 96; С. 85.
2. Креативность // Степанов С. С. Популярная психологическая энциклопедия. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – С. 328-331.
3. Латыпов Н. Минута на размышление. Основы интеллектуального тренинга. – СПб: Питер, 2005. – 336 с.; С. 119-120.
4. Павлюк Р.О. Креативність як складова частина професійної підготовки майбутніх учителів [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.rusnauka.com/16_NPM_2007/Pedagogica/22154.doc.htm.
5. Поклад І.М. Креативність у концепції А.Г. Маслоу // Новый акрополь. Культурная ассоциация : [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.newacropolis.org.ua/ru/study/conference/?thesis=4960>
6. Савенков А.И. Основные подходы к разработке концепции одарённости // Педагогика. – М., 1998. – № 3. – С. 24-29; С. 26.
7. Яковлева Е.Л. Развитие творческого потенциала личности школьника <http://www.hr-portal.ru/article/razvitie-tvorcheskogo-potentsiala-lichnosti-shkolnika>
8. Guilford J.P. New frontiers of testing in the discovery and development of human talent / J. P. Guilford // Seventh Annual Western Regional Conference on Testing Problems. – Los Angeles, 1958.

CONCEPTUAL APPROACHES TO DISTINGUISHING SPECIFIC FEATURES OF CREATIVITY

Creating the conditions for the formation of an educated, creative personality of the citizen, realization and self-realization of his/her natural creative inclinations is determined by one of the strategic objectives of the entire education system, because state power is determined primarily by the number of its highly qualified specialists, creative attitude to their work can contribute to the successful development of science, technology and art. Therefore, one of the priorities of the reformation of the system of higher education in Ukraine is the humanization of educational activities, that presupposes the direction of the educational process to formation of future creative personality, creating conditions for disclosure of his/her talents, spiritual, emotional and mental abilities.

In modern psychology and pedagogy the problem of creative abilities occupies an important place as a major problem of the development of personality (L.S. Vygotsky, A.N. Leontiev, Y.A. Ponomarev, S. Rubinstein, Dunchev V.N., V.N. Druzhinin, V.N. Kozlenko, L.B. Ermolaeva-Tomina, A. Morozov, D. Epiphany, R. Arnheim, J. Guilford, E.P. Torrance, D. Taylor, J. Renzulli, S. tinkers, J. Feldhyuzen, R. Sternberg, H. Eysenck . Maslow, Rogers et al.). Creativity regarded as a creative product (R. Arnheim, D. Taylor, R. Sternberg), as a separate capability (J. Guilford, H. Eysenck, DB Epiphany, EP Torrance); as a personal trait (A . Maslow, V.N. Druzhinin); as a creative process (D. Feldman).

Until now, many Ukrainian and Russian scholars do not recognize the existence of creativity as an autonomous universal ability. They consider creativity to be always directly associated with a particular kind of activity. That's why, in their opinion, we can't talk about creativity in general: there is artistic creativity, scientific creativity, technical creativity and so on. However, most foreign scholars are inclined to believe that the nature of creativity is unified; therefore creative capability is universal as well. Learning to work in sphere of art, technology or other activities, a person can easily transfer this experience to any other field. That's why creativity is considered to be relatively autonomous and self-sufficient. As S. Stepanov noted [2], creative components of intellectual processes attracted the attention of many scientists throughout the development of psychological science (Alfred Binet, Frederick Bartlett, Max Wertheimer, Wolfgang Kohler, Carl Dunker). However, most of these works do not actually take into account individual differences in creative abilities, and although the authors recognize that different people have these abilities developed differently. Interest in individual differences of creative abilities raised thanks to obvious progress in testometric studies of intelligence, but rather with the less obvious lapses in this field.

In the early 60-ies of XX century massive experience of testing the intelligence level has already been gained. So, in its turn it set up new questions to the researchers. In particular, it was found that professional and personal life success is not directly related to the level of intelligence, which was calculated using IQ tests. Experience testified, that people with not relatively high IQ level are capable of extraordinary achievement, and many others, whose IQ is primarily much higher,

often lagging behind. It has been suggested, that the crucial role is played by some other qualities of the mind that are not covered by traditional testing.

Since comparing success rate of solution of problem situations with traditional intelligence tests in most cases demonstrated no association between them, some psychologists have concluded that the effectiveness of problem-solving does not depend on the knowledge and skills measured by tests of intelligence, but of special ability "to use information given in the tasks in different ways and at a rapid pace." Such ability is called creativity. [2]

The term "creativity" in pedagogy and psychology gained popularity in the west in the 60-ies of XX century after the publication of the works of J. Guilford, through which modern psychology of creative giftedness was born (psychology of creativity). Under the present conditions the term "creativity" is widely used in studies of domestic and foreign authors (V. Druzhinin, L. Ermolaeva-Tomin, M. kid, M. Leshchenko O. Bow, Maslow, A. Matyushkin, V. Molyako, V. Petukhov, K. Toshyna et al.). [4] However, as R. Pawluk noted, referred concept can't be clearly and unambiguously defined, because single approach or concept creativity was not offered. In foreign psychology there are about hundreds of definitions of mentioned concept that reflects understanding of researchers presented within multiple conceptions of creativity. Let's mention a few of them.

J. Guilford's creativity concept. J. Gilford offered a cubical model of structure of intelligence, developed by himself, where he finds and distinguishes differences between convergent and divergent thinking, as the foundation of the concept of creativity as a universal cognitive creative ability. This model contains 120 different intellectual processes that are reduced to 15 factors: five operations, four types of content, six types of products of mental activity. Operations: cognition, memory, divergent productive thinking, convergent thinking, assessment. J. Guilford correlated divergent thinking with creativity. [8] As the D.B. Bogoyavlenska mentioned, divergency is the epicenter of the J. Guilford's theory, so, in a short period of time many psychologists began to understand creativity and divergent thinking as synonyms [1].

J. Guilford as well as his follower E.P. Torrance, considered to be chief ideologues of "psychometric" approach in the study of creativity. They have developed tests for creativity assessment, and the creativity research procedure similar to the procedure of testing intelligence.

Concept by Wollach M. and N. Kogan. Wally M. and N. Kogan believe that to obtain reliable data on the creativity it's necessary to radically change the procedure of the research. They criticize strict limitation of time, creating an atmosphere of competition and the presence of a single criterion of "correct answers", noting that under such circumstances, all creativity tests basically appear to be IQ tests.

Numerous studies have shown that the presence of test achievement motivation, competition or social approval motivation making it much more difficult to displays creativity by blocking self-actualization. Taking that intro account, Wall M. and N. Kogan conducted testing of children and adolescents in a form of a game, while competition among participants was reduced to a minimum, and the

experimenter accepted any answer from tested subjects. Very often poor social environment adaptability capabilities associated with a high level of creativity. Wally M. and N. Kogan, investigating the connection between creativity and intelligence, tried to check it out. They distinguished four groups of children that used differed ways to adapt to external conditions as well as solved their life problems in different ways. The most adaptive, as the researchers noted, are children with high level of intelligence and creativity. Children with high intelligence but low creativity form the next group. The least socially adaptive children possessed high creativity, but a low level of intelligence. Demonstrating good adaptive capabilities (at least outwardly), children that possessed low level of intelligence and creativity.

"The Theory of Investment" by R. Sternberg. The theory proposed by Robert Sternberg and D. Lavertom is one of the most recent occurrence. The authors give their definition of a creative person, as such, able to deal with unknown or unpopular ideas, despite the resistance of the medium, misunderstanding and rejection, insisting on certain ideas and "sell them at a high price." The most important thing, according to the author's point of view, is to correctly assess the development potential of the primary ideas and potential demand. According to R. Sternberg creativity involves the ability to go for a reasonable risk, willingness to overcome obstacles, internal motivation, the presence of tolerance for ambiguity, willingness to resist the environment. Mandatory factor of display of creativity is the presence of a creative environment.

Theory of a creative personality by A. Maslow. According to Maslow, the pace of development of the historical process in recent years has accelerated and humanity is experiencing a particular historical moment, quite unlike the previous ones. The researcher indicates, that a need for a new type of man was formed in the society - the creative personality, whatever changes are not frightened, and inspired, which would be capable of improvisation, confident, courageous, spiritually strong, adaptive to unexpected and unfamiliar situation. Thus, the problem of creativity, according to Maslow - is primarily a problem of the creative personality (not products of creative activity, creative behavior, etc.). The author is deeply convinced that creativity can manifest itself in all that does a person: his/her perceptions, values and behavior. That is why it can't affect the contrastive, cognitive and emotional sphere of man.

Creativity, according to the scientist, is a stage of artistic inspiration, the process of detailing the artistic product and giving it a particular subject form. The author believes that the concept of creativity and the concept of healthy, self-actualizing personality are close to each other. Creativity training, or, more precisely, learning through creativity, can be extremely useful not only to prepare people to master the creative professions or to the production of art, but to develop a good, kind and attractive personality. [5]

Approach of B. Druzhinin and N. Hazratovoyi. Authors are being united by the idea that a criterion of creativity can be awareness, that is perceived by the environment. Semantic criterion, in contrast to the frequency, allows to distinguish between productive (creative) and unproductive (deviant) manifestations of human activity. V. Druzhinin emphasizes that "semantic criterion allows to split behaviors

of the tested into reproducing (stereotypical), original (creative) and unconscious. The original answer man/woman gives, highlighting some of the properties of objects and ignoring others. Highlighting unobvious, hidden signs is changing semantic hierarchy as well as its importance, and the subject appears in a new light, which generates the surprise effect and originality. However, original are those associations that are not too far from obvious signs. Thus, the original answers occupy an intermediate position between reproducing (stereotypical) and unconscious answers. So, original answers is a sign of creativity. However, according to V. Druzhinin, modern creativity tests can detect most creative person, but can't distinguish uncreative. He sees the reason in manifestation of creativity as a spontaneous and independent of external and internal regulation.

Despite all the variety of definitions of creativity (like the ability to generate original ideas; abandon stereotypical ways of thinking, the ability to statement of hypotheses, to the generation of new combinations, etc.) of its total characteristic is that creativity is the ability to create something new, original [7].

Assessing creativity in modern psychologists after J. Guilford four criteria re usually taken into consider. Productivity, or speed is the ability to maximize the production of a large number of ideas. This indicator is not specific for creativity, but the more ideas means the more opportunities to select the most original from them. Flexibility is the ability to easily switch from one class of phenomena to another class of phenomena, often very distant in meaning from one another. The opposite quality is called inertia of thinking. Originality is one of the key indicators of creativity. This is the ability to impose new, unexpected ideas that differ from the widely known conventional, banal ones. Another indicator of creativity is termed "elaborated." Creators (producers) can be roughly divided into two groups: representatives of the first one are better able to produce original ideas, others can specifically, creatively develop existing ones. These variants of creativity are not ranked by experts, it is believed that it's just different types of creative personality [6].

In general, creative individuals are characterized by such features:

- able to detect many amazing properties in different subjects, constantly asking question, with a wide scope of interests in different areas often collect a collection of unusual things;

- easily generate a large number of ideas, options to solve problems, find solutions to unusual, unconventional, often even unique techniques and methods;

- can be unrestrained in expression of their views; radical, stubborn, very persistent, especially when defending their views;

- prone to risky actions, even for adventure, love to get new unexpected and previously unknown impression;

- interested in various intellectual games, easily immersed in fantasy, dreams, thoughts, immersed in their imaginations, say: "I wonder what would happen if ..." or "What happens if we change ..."; manipulate ideas it is easy to modify and adapt to other conditions, modifying their original or thoughts of others;

- admit confusion, chaos in their environment or situations are not interested in the details, which are not considered essential; manifest themselves as

nonconformists; are selfish, individualists, can't be attributed to the "gray mass"; without hesitation if necessary, opposing the majority;

any categorical statements are not recognized without their own checking; subjected to all generally accepted critical view, however, usually constructive, courage of mind allows them to follow their intuition. [3]

Researchers have demonstrated a direct relationship of creativity on the conditions of socialization, up to the level of education in which different people are educated. In other words, is a conservative school that forms performers - creative types can't survive in such an environment. And there are schools of creativity that, literally speaking, teach to think creatively. Sukhomlinsky emphasized that only a creative teacher is able to ignite thirst for knowledge in students, so every teacher is to develop creativity, which is the main indicator of professional competence.